

4. Skibitckii E.G., Fadeikina N.V. *Professionalizm pedagoga — nepremennoe uslovie povysheniya kachestva distantsionnogo obucheniya. Razvitie innovatsionnykh tehnologii obucheniya v nauchnoi shkole doctora pedagogicheskikh nauk professora E.G. Skibitckogo: Mezhevuz. sb. nauch. tr. / Sib. in-t finansov i bank. dela. Novosibirsk, 2006. – S 6-12.*

5. Alekseeva U.I. *Effektivnost` tsifrovyykh tehnologii v distantsionnom obuchenii.* URL: <https://nsportal.ru/shkola/raznoe/library/2020/06/04/effektivnost-tsifrovyykh-tehnologiy-v-distantsionnom-obuchenii> (data obrasheniya: 02.08.2021).

6. Andryuchina L.M., Lomovtseva N.V., Sadovnikova N.O., Konovalov A.A., Chebykina I.V. *Gotovnost pedagogov professionalnogo obrazovaniya k rabote v usloviyakh tsifrovoi obrazovatelnoi sredy // Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya. – 2021. – № 2.* URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=30563> (data obrasheniya: 02.08.2021)

7. Suleimenova T.I. *Effektivnost tsifrovyykh tehnologii v distantsionnom obuchenii.* URL: <https://ru.bilimainasy.kz/21-15-02-05/> (data obrasheniya: 30.07.2021).

8. Kuvyrtalova M.A. *Tsifrovyye tehnologii v dejatel'nosti pedagogov sovremennoi shkoly: vozmozhnosti, riski i ih preduprezhdenie // Tsifrovizatsiya obrazovaniya: vyzovy sovremennosti: materialy Vseros. nauch. konf. s mezhdunarodnym uchastiem (Cheboksary, 13 nojab. 2020 g.) / redkol.: R.I. Kirillova [i dr.] – Cheboksary: ID «Sreda», 2020. – S. 133-136.*

9. Milovanov K.A. *IT-trening dlja prepodavateley. – M., Izdatel'stvo: Izdanie knig kom, 2020. – 192 s.*

10. Sergeeva A.A. *Potentsial ispolzovaniya tsifrovyykh obrazovatel'nykh resursov v usloviyakh distantsionnogo obucheniya tehnologii v shkole. // Tsifrovoe obrazovanie: novaya real'nost': materialy Vseros. nauchno -metodocheskoi konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem. – Cheboksary: ID «Sreda», 2020. – S. 156-158.*

11. <https://learningapps.org/>

ӘОЖ 378.24

МРНТИ 14.07.01

<https://doi.org/10.51889/2021-3.1728-5496.15>

А.Н. Галиева¹, Ж.Т. Калиева¹

¹І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Талдықорған қ., Қазақстан

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН ҰЙЫМДАРДА ЖҰМЫС ЖАСАЙТЫН ПЕДАГОГТАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Инклюзивті білім беруді қамтитын заманауи білім беру жүйесі мұғалімдердің кәсіби қызметіне педагогикада қалыптасқан көзқарасты қайта қарастыруды мақсат етеді. Инклюзивті білім беру даму мүмкіндіктері қалыпты балалар мен ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды бірлесіп оқытуды және оларға тең қолжетімділікті көздейді. Тиісінше, жалпы білім беретін ұйымдарда жұмыс жасайтын педагогтардың инклюзивті құзыреттілігінің мазмұнына ерекше мән беріледі.

Мақалада инклюзивті білім берудің ерекшеліктері мен оны педагогикалық практикада жүзеге асыру мүмкіндіктері, инклюзивті білім беру жағдайында педагогикалық құзыреттілікті қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Авторлар Алматы облысы, Талдықорған қаласы, Еркін аулындағы Е. Берліқожаұлы атындағы №11 орта мектеп мұғалімдерімен «Педагогтың инклюзивті дайындығының өзін-өзі бағалауы» сауалнамасын (авторы И.В. Возняк) жүргізген. Осы жүргізген сауалнама нәтижелері бойынша ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: білім алуда ерекше қажеттілігі бар балалар, инклюзивті білім беру, құзыреттілік, педагогтың инклюзивті құзыреттілігі, сауалнама.

Галиева А.Н.¹, Калиева Ж.Т.¹
¹Жетысуский университет имени И. Жансугурова
г. Талдықорган, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНКЛЮЗИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ, РАБОТАЮЩИХ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Аннотация

Сегодня отечественная система образования претерпевает значительные изменения, связанные с социально-экономическими, политическими, духовно-культурными изменениями в обществе. Процессы происходящие в нашем мире, такие как глобализация, рост конкуренции экономических систем, интеграция, требуют системных изменений в сфере образования, которые являются одним из ключевых факторов развития общества. Инклюзивное образование нацелено на совместное обучение и равный доступ к нормальным детям и детям с особыми образовательными потребностями.

В данной статье посвящена особенностям инклюзивного образования и возможности его реализации в педагогической практике, особенности формирования педагогической компетентности в условиях инклюзивного образования. Авторы провели анкету «Самооценка инклюзивной подготовки педагога» (автор И.В. Возняк) с учителями средней школы №11 им. Е.Берликожаулы, г. Талдықорган, Алматинской области. По результатам данного опроса даются рекомендации.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, компетентность, инклюзивная компетентность педагога, анкетирование.

A.N. Galieva¹, Zh.T. Kalieva¹
¹Zhetysu university named after I. Zhansugurov
Taldykorgan, Kazakhstan

FEATURES OF THE FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCIES OF TEACHERS WORKING IN GENERAL EDUCATION ORGANIZATIONS

Abstract

The modern education system, which includes inclusive education, requires a rethinking of the existing approach to the professional activities of teachers in pedagogy. Inclusive education provides for co-education and equal access to normal children and children with special educational needs. Accordingly, special importance is attached to the content of inclusive competencies of teachers working in general education organizations.

The article discusses the features of inclusive education and the possibilities of its implementation in pedagogical practice, the features of the formation of pedagogical competence in the context of inclusive education. The authors conducted a questionnaire "Self-assessment of inclusive teacher training" (author I.V. Wozniak) with teachers of secondary school No. 11 named after E.Berlikozhauyla, Taldykorgan, Almaty region. Recommendations are made based on the results of this survey.

Keywords: children with special educational needs, inclusive education, competence, inclusive competence of the teacher, questionnaire.

Кіріспе. Бүгінгі таңда қоғамда әлеуметтік-экономикалық, саяси, рухани-мәдени өзгерістерге байланысты білім беру жүйесінде айтарлықтай өзгерістер орын алуда. Осындай өзгерістердің бірі мүмкіндігі шектеулі адамдардың әртүрлі санаттарының қоғамдық құндылықтарының бірі ретінде білімге тең қол жеткізуді қамтамасыз ету, қоғамдық кемсітушілік кедергілерін еңсеру және «әртүрлі теңдей» қоғамдастықты дамыту идеяларын дамыту болды. Оқытудың тиімділігін ескеру, балалардың танымдық қабілеттілігі мен ойлау дағдысын қамтамасыз ететін жаңа білім

беру тұрғысына ауысу, құзыреттілікті қалыптастыра отырып білім беруді жаңғыртудың стратегиялық бағыттары болып табылады.

Инклюзивті білім беру тәжірибесін жүзеге асыруда «Қазіргі таңдағы білім ордасы қандай болуы керек?», «Жалпы білім беретін ұйымдарда қызмет ететін мұғалімдердің инклюзивті құзыреттіліктері қалай қалыптасады?» деген сұрақ қазіргі таңда өзекті болып отыр. Бір жағынан, мектеп ойлауды және оқуды үйретуі керек, екінші жағынан – белгілі бір әлеуметтік және мәдени құндылықтарға сәйкес келетін жеке сипаттамаларды қалыптастыруы қажет.

Бұл тұрғыда қазіргі заманғы білім беруді дамытудың парадигмасы, белгілі бір әлемдік бренд ретінде инклюзивті білім беруді қарастыруға болады, себебі бұл білім беру парадигмасы білім алушылардың барлығына өзіндік білім беру қажеттіліктері мен жеке даму мүмкіндіктерін ескере отырып, білім алу қолжетімділігіне жол ашады.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Инклюзивті білім беру көп мәдениетті білім берудің құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл тек мамандардың ғана емес, сонымен бірге қоғамның назарын аударатын педагогикалық білімнің салыстырмалы түрде жаңа саласы. Қазіргі заманғы педагогикалық ғылым мен білім беру практикасының осы бағытының дамуы әлеуметтік өмірді демократияландыру және ізгілендіру процестерінің маңыздылығымен, жеке адамға құрметпен қарауды, әр адамның қадір-қасиеті мен құқықтарын қорғауды дамытатын қоғам құруға деген ұмтылыспен байланысты. Инклюзивті білім беру жағдайындағы мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық құзыреттілігі мәселесі бойынша И.Н. Хафизуллина, И.А. Романовская, О.С. Кузьмина, З.А. Мовкебаева, Р.А. Сүлейменова, И.А. Оралқанова және т.б. ғалымдардың әдістемелері бар.

Кез-келген адамға дене, рухани және рухани дамудың бірлігі ретінде өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тану мүмкіндігін беретін білім қажет. Мұны адам мен қоғамның тұрақты диалогы мен белсенді өзара әрекеті, өмір бойы және қызмет барысында мәдениетке қосылу процесінде ғана қамтамасыз етуге болады.

Осылайша, барлығына және әрқайсысына арналған парадигма еліміздің маңызды үдерістердің бірі болып саналады. Бұл балалардың барлық даралық ерекшеліктеріне сүйене отырып ұйымдастырылатын, сонымен қатар мұғалімдерді, ата-аналарды және көмекші профиль мамандарын қосатын ең қол жетімді және тиімді білім беру кеңістігін құруды талап етеді.

Бұл өзгерістердің негізгі субъектілерінің бірі – инклюзивті процесті құруға және қолдауға қабілетті мұғалім. Оның кәсіби қызметіне қандай талаптар қойылуы мүмкін? Оның кәсіби және жеке дамуында не өзгеруі мүмкін және өзгеруі керек? Осы және басқа да мәселелер бұдан әрі қаралатын болады.

Инклюзивті оқытуды іс жүзінде жүзеге асыру үшін материалдық базамен ғана емес, сонымен қатар қоғам мүшелерінің әртүрлі ұстанымдарымен, ең алдымен мұғалімдердің кәсіби қызметін жаңа жағдайда жүзеге асыруға дайын еместігімен байланысты бірқатар мәселелерді шешу қажет. Мүмкіндігі шектеулі баланың білім беру мекемесін еркін таңдауға құқығы бар екенін ескере отырып, әрбір мұғалім инклюзивті құзыреттіліктің белгілі бір деңгейіне ие болуы керек.

Инклюзивті білім беру әдістемесі және оны педагогикалық тәжірибеде қолдану жолдарын зерттеуге көптеген ғалымдар атсалысуда [1,2,3], дегенмен де, мамандардың инклюзивті білім берудегі тәжірибесін жетілдіруге бағытталған біршама ғылыми еңбектердің барына қарамастан, педагогтың инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруға қатысты мәселелер әлі де болса терең зерттеулерді қажет етеді.

Зерттеу нәтижелері. Жалпы Қазақстанда 2011 жылдан бастап инклюзивті білім беру жүзеге асырылып келеді, алайда, басқа елдердегідей экономикалық-әлеуметтік сипаттағы, сондай-ақ инклюзивті білім беру үдерісін сүйемелдеу тұсының жеткіліксіз ұйымдастырылуымен ұштасатын психологиялық-педагогикалық тұрғыдағы мәселелермен бетпе-бет келіп отыр.

Білім беру ұйымдары педагогтерінің білім алуда ерекше қажеттілігі бар балаларға білім беруге дайындық деңгейін анықтау мақсатында «Педагогтың инклюзивті дайындығының өзін-өзі бағалауы» сауалнамасы (авторы И.В. Возняк) Алматы облысы, Талдықорған қаласы, Еркін

аулындағы Е.Берліқожаұлы атындағы №11 орта мектеп мұғалімдерімен өткізілді. Мұғалімдерден өздерінің проективтік, аналитикалық-болжамдық және қарым-қатынас дағдыларын 5 балдық шкала бойынша бағалау сұралды. Сауалнама нәтижелері педагогтердің 84,4% (49 адам) мүмкіндігі шектеулі балалармен кәсіби жұмыс тәжірибесінің бар екенін көрсетті. Жас педагогтардың 6,8% (4 адам) арнайы педагогика және психология саласында арнайы білімі жоқ. Мұғалімдердің көпшілігі 84,4% (49 адам) инклюзивті білім беруді ұйымдастыру мәселелері бойынша кәсіби біліктілікті арттыру бағдарламаларынан өту кезінде үнемі өздерінің кәсіби деңгейлерін арттырады. Ең көп біліктілікті арттыру курстарымен бастауыш сынып мұғалімдері 56% (32 адам) және педагог-логопедтер (дефектологтар) 29% (17 адам), ең азы - пән мұғалімдері 8,6% (5 адам) және жас педагогтар 6,8% (4 адам) қамтылған.

Сауалнама сонымен қатар мұғалімдердің инклюзивті білім берудің нормативтік-құқықтық құжаттарын, әртүрлі нозологиялық топтардағы студенттердің даму ерекшеліктерін және мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы оқу жағдайларын ұйымдастыруды білуге бағытталған. Педагогтердің нормативтік-құқықтық құжаттарды білуінің жеткіліксіз деңгейін 6,8% (4 адам) көрсетті. Педагогтердің 86,2% (50 адам) мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық дамытуға оқытудың заманауи тәсілдерімен танысты. Педагогтердің әртүрлі нозологиялық топтардағы балалардың даму ерекшеліктері туралы өз білімдерінің өзін-өзі бағалауы (есту, көру, эмоциялық-еріктік саласы, тірек - қимыл аппараты, сөйлеу, ақыл-ой кемістігі бар балалар) педагогтердің 74,1% (43 адам) жоғары білім деңгейіне ие екендігін, орташа деңгей 18,9% (11 адам) және 6,8% (4 адам) төмен екенін көрсетті. Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамытудың арнайы жағдайларын білу 82,7% (48 адам). Педагогтарды жоғары деңгейде, 12% (7 адам) - орташа және 5,1% (3 адам) - төмен деңгейде бағалады.

Зерттеу нәтижелерінің теориялық маңыздылығы оның құзыреттілік тәсіл теориясына қосқан үлесі арқылы анықталды. Қазіргі таңда кәсіптік білім беру теориясы мен әдістемесінің ұғымдық аппаратына «болашақ мұғалімдердің инклюзивті құзыреттілігі» ұғымы енгізілген, зерттеудің теориялық бөлімінде оның мәні, құрылымы анықталды, қалыптасу критерийлері мен деңгейлері анықталды. Алынған нәтижелер мұғалімдерді инклюзивті оқытуды жүзеге асыруға даярлау мәселесін одан әрі дамыту үшін теориялық негіз болды.

Зерттеу нәтижелерінің практикалық құндылығы – болашақ мұғалімдердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың әзірленген және эксперименттік дәлелденген моделі болашақ мұғалімдерді инклюзивті оқытуды жүзеге асыруға дайындаудың тиімділігіне ықпал етеді. Әзірленген және сынақтан өткен диагностикалық әдістемелер кешені жоғары мектеп оқытушыларына болашақ мұғалімдердің инклюзивті құзыреттіліктің қалыптасу деңгейлерін диагностикалауға мүмкіндік береді.

Талқылау. Педагогтердің 74,1% (43 адам), орта деңгейде - 18,9% (11 адам), ал төмен деңгейде - 8,6% педагогтердің жоғары деңгейде бейімделген негізгі жалпы білім беру бағдарламасын әзірлеуге дайын екендігін көрсетті. Педагогтердің көпшілігі (81%) білім алушының психофизикалық дамуын және баланың жеке мүмкіндіктеріне назар сала отырып, пән бойынша жеке дамыту бағдарламасын әзірлей алатындығы анықталды, бірақ педагогтердің 6,8%-ы қажетті тәжірибенің жеткіліксіздігіне байланысты мүмкіндігі шектеулі балаларға жеке дамыту бағдарламаларын құрастыруда қиындық көреді екен. Педагогтердің 86,2% (50 адам) өзінің кәсіби қызметінде заманауи психологиялық-педагогикалық жұмыс әдістерін пайдалана алатындығы белгілі болды. Алайда, педагогтердің 12%-на (7 адам) білім беру үдерісін жүргізуде және мүмкіндіктері шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуде қиындықтар туындайды, және педагогтердің 6,8%-ы, ал бұл жас мамандар мен педагогтар инклюзия жағдайында білім беру процесін жобалауда қиындықтарға тап болады екендігін көрсетті. Педагогтердің 82,7%-ы инклюзивті білім беруді ұйымдастыру мәселесінде жоғары білім деңгейін көрсетті, 63,6%-ы кәсіби өзара іс-қимылды ұйымдастыру тәсілдері мен тәсілдерін меңгергендігін оң бағалады. Мұғалімдердің аз бөлігі (12%) мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті білім беру процесіне қосудың формалары мен әдістерін таңдауда қиындық тудырады. Сондай-ақ, басқандай себептерге (сыныптарда бала санының толып кетуі, материалдық базаның жеткіліксіздігі, арнайы мамандардың болмауы, түрлі деңгейлі бағдарламалардың

болмауы және т.б.) және субъективті себептерге байланысты педагогтердің инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға әдістемелік дайындығының төмендігі орын алып отыр.

Тиісінше, инклюзия мұғалімнен жаңа кәсіби құзыреттер мен жеке қасиеттерді қалыптастыруды талап етеді. Әрине, мұғалім қазіргі білім беруді реформалаудың негізгі тұлғасы. Білім берудегі өзгерістер мұғалімнің өзі және оның өзіндік дамуы белсенді инновациялық белсенділікпен ғана мүмкін болады.

Педагогтердің кәсіби көзқарастары мен олардың кәсіби құзыреттіліктерінің деңгейінің өзгеруі білім беру жүйесін инклюзия процесін іске асыруға дайындаудың бастапқы және маңызды кезеңі болып табылады.

Жалпы білім беретін мекеме мұғалімдерінің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге дайын еместігі инклюзивті білім беруді дамытудың алғашқы кезеңдерінде (кәсіби, психологиялық және әдістемелік) өзекті болып отыр, инклюзивті ортада мұғалімдердің инклюзивті құзыреттіліктерінің жеткіліксіздігі, психологиялық кедергілер мен мұғалімдердің кәсіби қалыптасқан көзқарасының болуы байқалады. Инклюзияның түсінігі бар мұғалім, инклюзивті қағидаттарды табысты іске асырудың және оларды педагогикалық практикаға енгізудің басты шарты екені сөзсіз.

«Норвегиядағы интеграцияланған оқыту саясаты» атты ғалым Г.Стангвиктің мақаласынан ой білдіру ұсыну орынды. Оның айтуынша: «инклюзия идеясы шынымен де жұмыс істеуі үшін ол мұғалімдердің ақыл-ойын игеріп, олардың кәсіби ойлауының ажырамас бөлігі болуы керек». Бұл өз кезегінде соңғысын өзгерту үшін арнайы күш салу қажеттілігін білдіреді [4, 101 б.].

Инклюзивті білім беру жағдайында Кузьмина О.С. іс-әрекетті ұйымдастыратын мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі құрылымында негізгі екі компонентті анықтайды: мазмұнды және ұйымдастырушылық.

Мазмұнды компонентке:

- инклюзивтік білім беру маңыздылығын ұғыну, балалардың жеке тұлғалық дамуының психологиялық-педагогикалық қағидасы мен даралығын білу, оларды анықтай білу;
- білім беруді қамтамасыз етудің тиімді тәсілдерін қолдана білу, МШ балаларды дамуы қалыпты балалармен бірге оқыту үшін оқу үдерісін жобалау;
- инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыру жағдайында қолайлы орта құру және балалардың білім алуы үшін арнайы білім беру ресурстарымен жұмыс жүргізу;
- қалыпты және МШ балаларды оқыту кезеңінде кәсіби білім алуды жүзеге асыру.

Ұйымдастыру компонентіне:

- оқу үдерісінің кәсіби тұрғысынан шешу бойынша қызметке кірісу;
- проблематизация;
- нақты мақсаттар қою және жобалау;
- атқарлатын жұмыстың рефлексиясы

Болашақ ұстаздардың инклюзивті құзіреттілігін қалыптастыру мәселесін өзінің авторефератында И.Н. Хафизуллина зерттеген болатын. Ол МШ баланың жалпы білім беру мекемесінде білім алуы арқылы баланы дамытуына мүмкіндік береді деп санайды. [5, 11 б.].

Сондай-ақ З.А. Мовкебаева, даму мүмкіндігі шектеулі әрбір баланың өзіндік ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес болашақ педагогтерде кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру; дараландырылған оқытудың арнайы әдістерін қолдану; инклюзивтік ортада даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды табысты оқыту мен дамытуды қамтамасыз ететін дидактикалық материалдарды жасау қажеттілігін атап өтті [6, 94 б.].

И.А. Оралқанованың пікірінше инклюзивті білім беру жағдайындағы мұғалімнің жұмысқа психологиялық дайындығы құрылымына құндылық бағдары, тұлғаны ынталандыру, толеранттылық, эмпатия, педагогикалық оптимизм кіреді [7, 57 б.].

Қазақстан Республикасында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқытумен айналысатын мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігіне ұсынылатын талаптарды әзірлеу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарда көрсетілгендей [9,10,11,12,13,14,15], құзыреттілік тәсілге бағдарлану педагогтарды даярлаудың маңызды ерекшелігі болып есептеледі. Бұл тәсіл білім берудің түпкілікті нәтижесі ретінде түлектердің білімі, дағдылары мен дағдыларының жиынтығын емес, негізгі құзыреттердің болуын анықтайды:

- академиялық (жаңа білімді меңгеруді анықтайтын);
- әлеуметтік-жеке (қоғам мен мемлекеттің идеологиялық және моральдық
- мұраттарын ұстану мүмкіндігін қамтамасыз ету);
- кәсіби (мәселелерді негіздеуге, міндеттерді қоюға және шешу жолдарын
- анықтауға, жоспар дайындау және олардың орындалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін).

Қорытынды. Инклюзивті білім беру процесін жүзеге асыру үшін аналитикалық-болжамдық, проективтік, түзету-педагогикалық және коммуникативті дағдылар жиынтығы ретінде белсенділік компоненті қарастырылады. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге дайындалып жатқан мұғалім кәсіби және құндылық бағдарларының келесі жүйесін қабылдауы керек, оның ішінде бұзылудың ауырлығына қарамастан адамның жеке басының құндылығын мойындау; білім беру нәтижесін алуға ғана емес, тұтастай алғанда дамуында ауытқуы бар адамның жеке басын дамытуға баса назар аудару; мәдени тасымалдаушы ретінде жауапкершілікті сезіну;

Қазіргі заманғы мұғалімдер жас ерекшелік педагогикасы мен психологиясын жақсы біледі, дегенмен инклюзивті білім беруді сәтті жүзеге асыру мақсатында арнайы педагогика негіздерін, бала дамуының психофизиологиялық ерекшеліктерін, компенсаторлық қызмет жұмысының мазмұнын, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу, оларды қолдау және оңалту жолдарын білуі маңызды. Сондықтан біз бұл білімді мұғалімнің инклюзивтік құзыреттілігінің мазмұнына енгіземіз.

Осылайша, инклюзивті білім беру жағдайында мұғалім келесі дағдыларды қамтуы керек деп санаймыз:

- мұғалімнің әр адамның құндылығын түсінуі және қабылдауы;
- болашақта мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғамның толық мүшесі ретінде қалыптасу
- үшін инклюзивті білім берудің маңыздылығын түсіну;
- инклюзивтік білім беру процесін жүзеге асырудағы терең тұлғалық қызығушылық;
- оқушылар ұжымында қоғамның тең құқылы мүшелері ретінде мүмкіндігі шектеулі
- балаларға деген сенім, мейірімділік атмосферасын құруға ұмтылу;
- арнайы педагогика негіздерін, бала дамуының психофизиологиялық ерекшеліктерін,
- компенсаторлық қызмет жұмысының мазмұнын, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу, оларды қолдау және оңалту жолдарын білу;
- инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың қағидаларын, технологиялары мен
- тәсілдерін, туындайтын психологиялық-педагогикалық кедергілерді шеше білу;
- инклюзивті білім беру жағдайында педагогикалық іс-әрекет рефлексиясына
- қабілеттілік;
- инклюзивті мектептің педагогикалық процесінде нақты кәсіби міндеттерді шешу
- қабілеті;

Мұғалімнің жоғарыда аталған психологиялық-педагогикалық құзыреттіліктерді игеруі оның инклюзивті білім беру жағдайында педагогикалық қызметті жүзеге асыруға кәсіби дайындығын анықтайды.

Жалпы білім беретін мектептердегі мұғалімдердің инклюзивтік құзыреттіліктерін қалыптастыру жолдары төмендегідей жүзеге аспақ:

- арнайы дәрістер, семинарлар, дискуссиялар өткізу;
- зерттеу жұмыстарымен айналысуға ынталандыру;
- әдістемелік сүйемелдеу, кешенді жұмыс жасау;
- оқытудың жаңа педагогикалық технологияларын игеру;
- әртүрлі деңгейлі байқауларға, тәжірибелік сабақтарға қатысу;

Сонымен, инклюзивті білім берудің басты идеясы барлық білім алушыларды теңдей қарым-қатынаспен қамтамасыз ету, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім алуына арнайы қолайлы орта жасайтын, дискриминациялану жол бермейтін қарым-қатанасты жатқызамыз. Осы идеологияны іске асырудың субъектісі, әрине ол – мұғалім. Олай болса, мұғалім білім алуда ерекше қажеттіліктері бар баланы оқыту мен тәрбиелеудің таңдалған мақсаттары, міндеттері, мазмұны, әдістері үшін жауап береді. Сондықтан да, мұғалімнің мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби және жеке дайындығы маңызды педагогикалық құзыреттілік демекпіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сулейменова Р.А., Хакимжанова Г.Д. *Зарубежный и отечественный опыт включения детей со специальными нуждами в общеобразовательный процесс. проблемы и пути решения.* – Алматы, 2001. – 182 с.
2. Ерсарина А.К., Елисеева И.Г. *Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе. Методические рекомендации.* ГУ ННПЦ КП. – Алматы, 2019. – 111 с.
3. Zhakipbekova S. *Formation Of Teacher Readiness To Work With Disabled Children ASTRA SALVENSIS –Revista de cultura –YEAR V, NUMBER 10, Salva 2017.Proceedings of the International Conference Psychology, Education ans Social Sciences, 1st Edition, ISTANBUL, 10-11th of January, 2017. – Turkey. –С.263-277*
4. Оралканова И.А. *Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования. Автореферат дисс PhD...* – Караганда, 2014. – 190 с.
5. Стангвик Г. *«Политика интегрированного обучения в Норвегии» /Интегрированное обучение: мировой опыт, Под ред. С. Пейла, К. Мейера.* – Лондон, 1997. – 217 с.
6. Хафизуллина, И.Н. *Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис....канд. пед. наук: 13.00.08: / Хафизуллина И.Н.* – Астрахань, 2008. – 22 с.
7. Искакова А.Т., Мовкебаева З.А., Байтурсынова А.А. *Основы инклюзивного образования: Учебное пособие.* – Алматы: L-Pride, 2013. – 280 с.
8. Мовкебаева З.А., Оралканова И.А. *Включение детей с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс: Учебное пособие.* – Алматы, 2014. – 236 с.
9. Мовкебаева З.А. *Организация образовательного процесса в университете для лиц с особыми образовательными потребностями// Вестник. Серия педагогические науки КазНПУ им. Абая, 2017. № 2(54). – С. 69-73.; Мовкебаева З.А., Жолтаева Г.Н. Формирование образовательной среды в вузах для дистанционного обучения студентов-инвалидов. // Вестник. Серия педагогические науки КазНПУ им. Абая, 2018. № 3(59). – С. 169-174.*
10. *Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.* – 133 б.
11. *Инклюзивті білім беру жағдайында қызмет ететін мұғалімдердің кәсіби құзіреттіліктеріне қойылатын талаптарды дайындау бойынша әдістемелік ұсынымдар.*–Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 32 б.
12. *Организация специальных образовательных условий для детей с ограниченными возможностями здоровья в общеобразовательных учреждениях. Методические рекомендации для руководителей образовательных учреждений Серия «Инклюзивное образование».* – М., 2012.
13. *Типовые учебные программы для обучающихся с ограниченными возможностями 0-4 классов уровня начального образования по обновленному содержанию. Приказ МОН РК от 27 июля 2017 года №352.*
14. *Типовые учебные программы для обучающихся с ограниченными возможностями 5-10 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию. Приказ МОН РК от 20 сентября 2018 года, №469.*
15. *Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования. Приказ МОН РК от 18 марта 2008 г № 125 с изменениями от 14 июня 2018 г.*